

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

Αναγορεύσεις

ΤΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ

John P. Anton (Ι. Π. Αντωνόπουλου)

Κώστα Αξελού

Ευάγγελου Μουτσόπουλου

Αλέξανδρου Νεχαμά

Λάμπρου Κουλουμπαρίτση

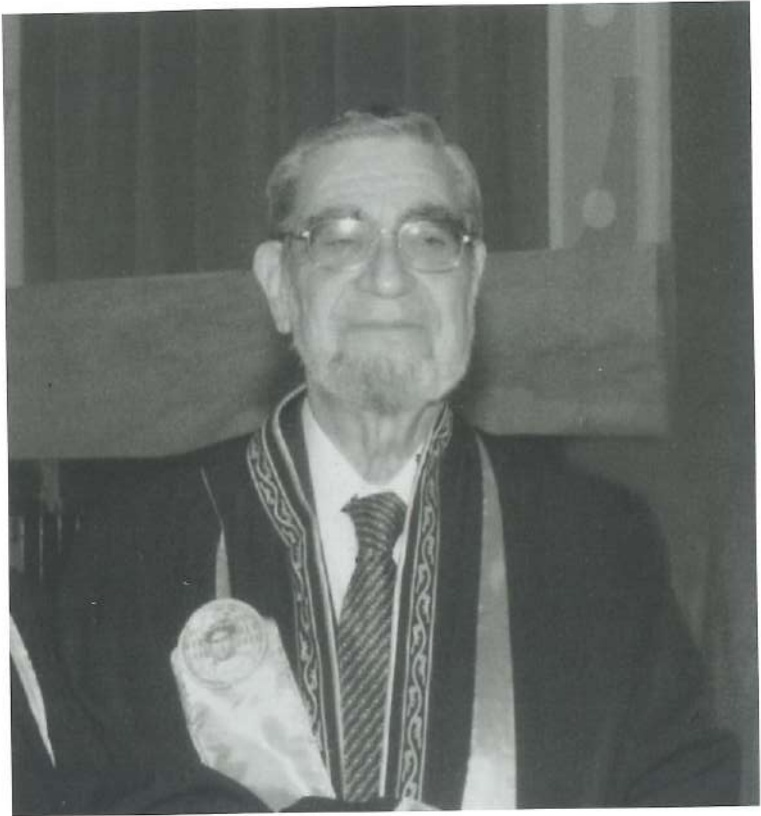
**ΣΕ ΕΠΙΤΙΜΟΥΣ ΔΙΔΑΚΤΟΡΕΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ
2008-2011**

Επιμέλεια: Δήμητρα Σφενδόνη-Μέντζου

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ

ΑΝΑΓΟΡΕΥΣΗ ΤΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ
ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ
ΣΕ ΕΠΙΤΙΜΟ ΔΙΔΑΚΤΟΡΑ
ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ

Ο Ευάγγελος Μουτσόπουλος.

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ
ΠΡΟΕΔΡΟΣ: ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΧΡ. ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΥ

ΑΝΑΓΟΡΕΥΣΗ

ΤΟΥ ΔΙΑΚΕΚΡΙΜΕΝΟΥ ΟΜΟΤΙΜΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗ
ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ
ΜΕΛΟΥΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ
ΣΕ ΕΠΙΤΙΜΟ ΔΙΔΑΚΤΟΡΑ
ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ
ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΕΛΕΤΗΣ

Τρίτη 18 Μαΐου 2010, ώρα 7.30 μ.μ.
ΑΙΘΟΥΣΑ ΤΕΛΕΤΩΝ «Αλέξανδρος Παπαναστασίου»
(Κτίριο Παλαιάς Φιλοσοφικής Σχολής)

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΓΟΡΕΥΣΕΩΣ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ
ΠΡΟΕΔΡΟΣ: ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΧΡ. ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΥ

ΑΝΑΓΟΡΕΥΣΗ

ΔΙΑΚΕΚΡΙΜΕΝΟΥ ΟΜΟΤΙΜΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗ
ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ
ΣΕ ΕΠΙΤΙΜΟ ΔΙΔΑΚΤΟΡΑ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΕΛΕΤΗΣ

ΕΝΑΡΞΗ-ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΗ

από τον Πρόεδρο του Τμήματος Καθηγητή Δημήτριο Χρ. Χατζηδήμου

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ από τον Πρύτανη του Α.Π.Θ. Καθηγητή Αναστάσιο Κ. Μάνθο

ΕΠΑΙΝΟΣ ΤΟΥ ΤΙΜΩΜΕΝΟΥ από την Καθηγήτρια της Φιλοσοφίας της Επιστήμης
Δήμητρα Σφενδόνη-Μέντζου

ΤΕΛΕΤΗ ΑΝΑΓΟΡΕΥΣΕΩΣ, Ανάγνωση ψηφίσματος και τίτλου
από τον Πρόεδρο του Τμήματος Καθηγητή Δημήτριο Χρ. Χατζηδήμου

ΕΠΙΔΟΣΗ ΠΛΑΚΕΤΑΣ ΤΙΜΗΣ από τον Πρύτανη του Α.Π.Θ.
Καθηγητή Αναστάσιο Κ. Μάνθο

ΑΝΤΙΦΩΝΗΣΗ ΚΑΙ ΟΜΙΛΙΑ του τιμώμενου Ευάγγελου Μουτσόπουλου
με θέμα «Η τέχνη ως πράξη δημιουργίας»

Δήμητρα Σφενδόνη-Μέντζου
Καθηγήτρια

ΕΠΑΙΝΟΣ (LAUDATIO)
ΣΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΕΥΑΓΓΕΛΟ ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟ

*Κύριε Πρύτανη του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
Κύριε Κοσμήτωρ της Φιλοσοφικής Σχολής
Κύριε Πρόεδρε του Τμήματος Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής
Επίσημοι προσκεκλημένοι μας
Κυρίες και κύριοι συνάδελφοι
Φίλες και φίλοι
Αγαπητοί φοιτητές και φοιτήτριες,*

Αποτελεί για εμένα εξαιρετική τιμή το γεγονός, ότι μου ανατέθηκε από το Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής να εκφωνήσω τον Έπαινο προς τον τιμώμενο σήμερα Ακαδημαϊκό Ευάγγελο Μουτσόπουλο. Παράλληλα, η συγκίνησή μου είναι πολύ μεγάλη, για τον λόγο που θα φανεί ευθύς αμέσως.

Πριν σαράντα τέσσερα χρόνια, τον Ιανουάριο του 1966, ο νεοεκλεγείς ως Τακτικός Καθηγητής της Ιστορίας της Φιλοσοφίας στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο έκανε την εμφάνισή του σ' αυτήν ακριβώς την αίθουσα για να εκφωνήσει τον εναρκτήριο Λόγο του. Στην κατάμεστη αίθουσα από φοιτητές, μεταξύ των οποίων είχα την τύχη να παρευρίσκομαι κι' εγώ, ο εξαιρετικά νέος για τα τότε δεδομένα, μόλις 36 ετών, Τακτικός Καθηγητής Ε. Μουτσόπουλος ξεκινούσε την Εναρκτήρια Ομιλία του¹ με τα εξής λόγια:

Αί σκέψεις μου σήμερα δυσκόλως κατορθώνουν να έπενδύσουν με σχήματα έλλογα τὰ έντονα συναισθήματα από τὰ όποια κατέχομαι.

1. «Η Ιστορία της Φιλοσοφίας ως ιστορική και μεταϊστορική έπιστήμη». Λόγος Έναρκτήριος εκφωνηθείς την 19η Ιανουαρίου 1966 έν τη Αίθουση Τελετών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

και συνέχισε

Αυτή τη στιγμή κατέχομαι από συναισθήματα δέους εμπρός εις την ηύξημένην ευθύ-
νην που συνεπάγονται τὰ καθήκοντά μου, τὰ ὅποια καλοῦμαι νὰ ἐκπληρώσω.

Σήμερα, το δέος αυτό έχει περάσει πλέον σ' εμάς, καθώς βιώνουμε ὅλα αυτά
τα χρόνια το συναρπαστικό και εκπληκτικά πλούσιο, δημιουργικό και πρωτό-
τυπο ἔργο του Πανεπιστημιακοῦ δασκάλου, του Ακαδημαϊκοῦ, του οικουμε-
νικοῦ φιλοσόφου, ο οποίος ἔκανε πράξη τον ορισμό για τη σχέση φιλοσόφου
και φιλοσοφικῆς ἀλήθειας που ἔδωσε τότε:

Ἡ διατύπωσις μίας φιλοσοφικῆς ἀληθείας δὲν ἔχει ἀπλῶς ὑποθετικὸν ἢ, ἔστω, θε-
τικὸν χαρακτήρα. Ἡ διατύπωσις μίας τοιαύτης ἀληθείας προϋποθέτει τὴν προ-
σχώρησιν καὶ τὴν συμμετοχὴν εἰς αὐτὴν τῆς συνειδήσεως εἰς τῆς ὅποίας τὴν δρα-
στηριότητα ὀφείλεται. Διάκρισις τῆς δραστηριότητος αὐτῆς εἰς λογικὴν καὶ ἀξιο-
λογικὴν δὲν εἶναι ἐφικτὴ. Ἀπὸ τὰ πράγματα εἶναι κανεὶς ὑποχρεωμένος νὰ δεχθῆ
πὼς νόησις καὶ πράξις ἐδῶ ταυτίζονται, ὥστε νὰ ἀπατεῖται ἡ ὑπαρξις συνεπειᾶς
μεταξὺ λόγου καὶ βίου.

Ποιος θα μπορούσε ν' ἀρνηθεῖ, ὅτι αὐτὴ ακριβῶς τη συνέπεια μεταξύ λόγου
και βίου τὴν ἔκανε πράξη ο Εὐάγγελος Μουτσόπουλος; Ποιος θα μπορούσε
ν' ἀρνηθεῖ, ὅτι ο βίος του εἶναι μίᾳ διαρκῆς πραγμάτωση του φιλοσοφικοῦ
του λόγου, ἐνός λόγου πηγαίου που οδηγεῖ στην αυτοσυνειδησία; Δεν εἶναι
τυχαῖο το γεγονός ὅτι σ' ἐκεῖνον τον ἐναρκτήριο λόγο του, ο νέος τότε φιλό-
σοφος ἐπέλεξε τον Πλατωνικὸ ορισμὸ της φιλοσοφίας ως «μεγίστης μουσι-
κῆς», ως ὑψίστης δηλαδὴ πνευματικῆς ἐνασχόλησης, ἡ ὁποία οδηγεῖ στη συ-
νειδητοποίηση των βασικῶν ιδιοτήτων που χαρακτηρίζουν τα τρία ἐπίπεδα
του πραγματικοῦ: (α) τὸ ἐπίπεδο των αισθητῶν αντικειμένων (β) τὸ ἐπίπεδο
των ὄντως ὄντων και (γ) τὸ ἐπίπεδο των ἀνθρώπων. Ἀς παρακολουθήσουμε,
λοιπὸν, τὴν πορεία αὐτή.

Ο Εὐάγγελος Μουτσόπουλος γεννήθηκε στην Αθήνα το 1930 και ἀπὸ πολὺ
νωρὶς ἀπέκτησε πολὺτιμα ἐφόδια για τὴν μετέπειτα ἐξέλιξή του, χάρη στον
ζήλο και τὴν ἐφεσή του στη φιλομάθεια. Ἡ ἐνασχόλησή του, ἐξάλλου, πολὺ
νωρὶς με τις ξένες γλώσσες, εἶχε ως ἀποτέλεσμα νὰ μάθει τις βασικὲς Ευρω-
παϊκὲς γλώσσες και νὰ θαυμάζεται σήμερα, μεταξύ ὄλων των ἄλλων, για τὴν
ἐκπληκτικὴ γλωσσομάθειά του.

Απὸ τα πρώτα του βήματα ἡ μεγάλη ἀδυναμία του ἦταν, και παραμένει
ἕως σήμερα, ἡ μουσικὴ, στην ὁποία ἀρχισε νὰ μυεῖται, ὅπως μας ἔλεγε ο ἴδιος
σήμερα, ἀπὸ τὴν ηλικία των οκτῶ ἐτῶν. Συνέχισε με συστηματικὲς σπουδὲς
και πήρε διπλώματα ἀρμονίας, ἀντίστιξης και φούγκας, ἐνὼ στη σύνθεση μα-

θήτευσε κοντά σε ονομαστούς μουσικούς δημιουργούς, όπως ο Μανώλης Καλομοίρης στην Ελλάδα και ο Jacques Berghmans στο Παρίσι. Εξελίχθηκε, έτσι, σε έναν εξαιρετο μουσικό δημιουργό, με μουσική και μουσικολογική παιδεία, η οποία σε τίποτε δεν υπολείπεται αυτής των μεγάλων Ελλήνων μουσικών δημιουργών.

Πολύ νωρίς, ωστόσο, εκδηλώθηκε παράλληλα, ήδη από την τελευταία τάξη των τότε γυμνασιακών του σπουδών, το ενδιαφέρον του για τη φιλοσοφία. Οι πρώτες σπουδές του έγιναν στη Φιλοσοφική Σχολή Αθηνών κοντά στον Θεοδωρακόπουλο, τον οποίο και διαδέχθηκε αργότερα στην Έδρα του στο Πανεπιστήμιο καθώς και στην Ακαδημία Αθηνών. Την μόρφωσή του στη μουσική και στη φιλοσοφία διηύρυνε στο Παρίσι, όπου δέχθηκε την επίδραση της φιλοσοφίας του Πλάτωνα και των Νεοπλατωνιστών, αλλά και του Husserl, του Bergson και του Maurice Blondel.

Η βαθιά και στέρεη γνώση της αρχαίας και νεότερης φιλοσοφίας που απέκτησε εκεί του έδωσαν τα εφόδια να ασχοληθεί αρχικά με τα προβλήματα του ωραίου και της αισθητικής, στα οποία αναφέρεται η πρωτότυπη διδακτορική του διατριβή με τον τίτλο *La musique dans l'oeuvre de Platon* που εγκρίθηκε από το Πανεπιστήμιο των Παρισίων το 1958 και βραβεύθηκε το 1961 από την Association des Études Grecques. Στα επόμενα χρόνια ακολούθησε η εκπόνηση και δεύτερης διδακτορικής διατριβής με τον τίτλο, *Le problème du beau chez P. Vraïlas Arménis*.² (Το πρόβλημα του Ωραίου στον Πέτρο Βράϊλα-Αρμένη).

Η αναγνώριση της πολυμάθειάς του, της ακαταμάχητης δύναμης, της αξιοζήλευτης εργατικότητας, της ευρύτατης επιστημονικής συγκρότησης, αλλά και των ηγετικών του ικανοτήτων καθώς και των ψυχικών του χαρισμάτων τον οδήγησαν πολύ σύντομα στα ύπατα Πανεπιστημιακά αξιώματα, τα οποία ετίμησε με το έργο και την προσωπικότητά του. Σε ηλικία μόλις είκοσι-οκτώ ετών εξελέγη παμψηφεί Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο της Μασσαλίας, κάτι το οποίο σηματοδότησε την απαρχή μιας αξιοθαύμαστης επιστημονικής σταδιοδρομίας, η οποία συνεχίστηκε στην Ελλάδα με την εκλογή του στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης, το 1966, και εν συνεχεία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών το 1969, όπου εξελέγη Πρύτανης το 1977.

Το πολυσχιδές και πολύπλευρο ερευνητικό και συγγραφικό έργο του Ευάγγελου Μουτσόπουλου στα χρόνια που ακολούθησαν εκτείνεται σε όλους τους βασικούς τομείς της Φιλοσοφίας, από τη Λογική, την Οντολογία και την Φιλοσοφία των Αξιών έως την Φιλοσοφία της Ιστορίας, την Ιστορία της Φιλοσοφίας ή τους σύγχρονους προβληματισμούς γύρω από την κοινωνία και

2. *Le problème du beau chez P. Vraïlas Arménis* (Aix-en-Provence, Ophrys: Publications des Annales de la Faculte des Lettres et Sciences Humaines d' Aix, 27, 1960), 168 σσ.

τον ανθρωπισμό. Σε όλα αυτά η μουσική διαπερνά όλο το φάσμα του φιλοσοφικού του οικοδομήματος και παίζει ρόλο καθοριστικό στον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται και βιώνει τον φιλοσοφικό προβληματισμό.

Το 1975, δημοσιεύει μία εξαιρετικά πρωτότυπη προσέγγιση για τη μουσική που διαπερνά την αρχαία τραγωδία στο βιβλίο του με τον τίτλο: *La philosophie de la musique dans la dramaturgie antique. Formation et Structure*³ (Η φιλοσοφία της μουσικής στην αρχαία δραματουργία). Στο έργο του αυτό, καρπό της βαθιάς εσωτερικής συγγένειας φιλοσοφίας και μουσικής που βάζει τη σφραγίδα της στον πνευματικό του κόσμο, αναλύει με τρόπο αριστουργηματικό τον καθοριστικό ρόλο της μουσικής στη δημιουργία των τριών μεγάλων τραγικών της αρχαιότητας καθώς και του Αριστοφάνη. Προβαίνοντας σε μία διευρυμένη θεώρηση του όρου μουσική, ο Ευάγγελος Μουτσόπουλος μελετά και αναλύει τα κύρια συστατικά του ηχητικού συνόλου μιας παραστάσεως: τον λόγο, το τραγούδι και τους φυσικούς ήχους. Πρόκειται για μία ιδιαίτερα πρωτότυπη και εμπνευσμένη προσέγγιση, η πραγματοποίηση της οποίας είχε ως βασικούς πυλώνες τη βαθιά του γνώση της αρχαίας Ελληνικής δραματουργίας, τη γνήσια βιωματική του σχέση με τη μουσική, καθώς και τη σοβαρή μουσική του παιδεία. Το πάντρεμα, άλλωστε, αυτό φιλοσοφίας και μουσικής είναι κάτι το οποίο διαπερνά το έργο του στο σύνολό του, ανοίγοντας έτσι νέους δρόμους στον τομέα της Φιλοσοφίας της Μουσικής, κάτι το οποίο έχει βρει τη διεθνή αναγνώριση.

Μετά την έκδοση της *Φιλοσοφίας της μουσικής στην αρχαία δραματουργία*, ακολουθεί μία ολόκληρη σειρά πρωτότυπων μελετών πάνω στο έργο του Πλάτωνα, αλλά και ένας μεγάλος αριθμός μελετών που αναφέρονται σε θέματα της Ελληνικής αρχαιότητας έως τη σύγχρονη Δυτικο-Ευρωπαϊκή και τη νεότερη Ελληνική διανόηση, με υλικό που αντλεί από τον θησαυρό γνώσεών του για τον Πλάτωνα, τον Αριστοτέλη, τον Πλωτίνο, τον Πρόκλο, τους Προσωκρατικούς, τους Σχολαστικούς, το Βυζάντιο, τον Σπινόζα, τον Καντ, τον Hegel, τον Shopenhauer, τον Bergson κ.ά. Παράλληλα, δημοσιεύονται στις δεκαετίες του '60 και '70 πρωτότυπες, ιδιαίτερα σημαντικές έρευνες, όπως η *Νόησις και Πλάνη, Αί Ήδοναί, Η Φαινομενολογία τῶν ἀξιών*, κ.ά.

Στην αυγή της δεκαετίας του '70 εκδίδεται ένα από τα γνωστότερα διεθνώς φιλοσοφικά του έργα, το βιβλίο του, *Αί αἰσθητικαὶ κατηγορίαι*⁴. Εδώ προβαίνει ο Ευάγγελος Μουτσόπουλος σε μία εξαιρετικά ενδιαφέρουσα αξιολόγηση του αισθητικού αντικειμένου, αποδεικνύοντας για μία ακόμη φορά την άνεση με την οποία κινείται παράλληλα στο πεδίο της τέχνης και της

3. *La philosophie de la musique dans la dramaturgie antique. Formation et Structure* (Institutions Philosophiques Reunies, Librairie Philosophique, Paris: J. Vrin, 1975, 2η έκδ. 1999).

4. *Αί αἰσθητικαὶ κατηγορίαι. Εἰσαγωγή εἰς μίαν ἀξιολογίαν τοῦ αἰσθητικοῦ ἀντικειμένου* (Αθήνα, 1970, 2η έκδοση, με κείμενο προσαρμοσμένο στη δημοτική, 1996).

φιλοσοφικής διανόησης. Έναν χρόνο αργότερα δημοσιεύεται ένας τόμος τετρακοσίων και πλέον σελίδων με τον τίτλο *Φιλοσοφικοί Προβληματισμοί*⁵. Πρόκειται για ένα έργο που περιλαμβάνει δημοσιευμένες ήδη, αλλά και αδημοσίευτες μελέτες. Εδώ ο Ευάγγελος Μουτσόπουλος προβαίνει σε μία συνολική θεώρηση του έργου του με στόχο να εντοπίσει την κύρια ιδέα, η οποία αποτέλεσε τον πυρήνα της πνευματικής του δημιουργίας. Τον πυρήνα αυτόν τον εντοπίζει σε δύο κυρίως έννοιες στενά συνυφασμένες μεταξύ τους: αυτές της ελευθερίας και της προθετικότητας της συνειδήσεως, στις οποίες θα αναφερθώ στη συνέχεια πιο αναλυτικά.

Σ' έναν δεύτερο τόμο *Φιλοσοφικῶν Μελετῶν*, δημοσιευμένο στα 1978, ασχολείται με το θέμα της ιστορικής φιλοσοφικής διανόησης. Στόχος του είναι να τονίσει το γεγονός, ότι η ενασχόληση με την Ιστορία της Φιλοσοφίας δεν συνίσταται σε μία απλή ιστορική παρουσίαση, αλλά αποτελεί ένα αυθεντικό συμπλήρωμα της συνειδησιακής δραστηριότητας που «διευρύνει ἀνά-ως καὶ ζωογονεῖ τὸν φιλοσοφικὸ στοχασμό». Επισημαίνει, ἔτσι, ὅτι ἡ Ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας εἶναι μία «ἱστορικὴ καὶ μεταἱστορικὴ ἐπιστήμη», εφόσον πέρα ἀπὸ τὸ πρῶτο «κριτικὸ ἀναλυτικὸ» στάδιο, ἀκολουθεῖ ἕνα δεύτερο «ερμηνευτικὸ καὶ συνδετικὸ», ὅπου επικαιροποιεῖται ὁ φιλοσοφικὸς στοχασμὸς τοῦ παρελθόντος καὶ γίνεται γόνιμος μέσα ἀπὸ τὴ σύνδεσή του με τὸν γενικότερα προβληματιζόμενο λόγο.

Στο πλαίσιο αυτό αντιμετωπίζει την Ιστορία της Φιλοσοφίας ως σειρά θεμάτων που συγκλίνουν μεταξύ τους με έναν τρόπο που φέρει τα χαρακτηριστικά της μορφής μιας μουσικής φούγκας. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει εδώ ο ορισμός που δίνει της Ιστορίας της Φιλοσοφίας. Τον είχατε ήδη δώσει, κύριε Καθηγητά μου, τότε, το 1966, στον Εναρκτήριο Λόγο σας εδώ στην αίθουσα αυτή. Χαρακτηρίσατε τότε την Ιστορία της Φιλοσοφίας «ὡς ἱστορία τῶν περιπετειῶν τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως κατὰ τὸν ἀνὰ τοὺς αἰῶνας ἀγῶνα τῆς να συλλάβῃ ἑαυτήν».⁶

Εξίσου θαυμαστό για τον όγκο του, αλλά κυρίως για την ποιότητα του φιλοσοφικού στοχασμού είναι και το τρίτομο έργο του Ευάγγελου Μουτσόπουλου με τον τίτλο, *Ἡ Πορεία τοῦ Πνεύματος*⁷. Εδώ, προβαίνει σε μία πραγμάτευση του κεντρικού θέματος σχετικά με τον ρόλο που παίζει η συνείδηση

5. *Φιλοσοφικοί Προβληματισμοί*, τ. 1. *Συνειδήσεις και δημιουργία*, Ἀθήναι, 1971, 400 σσ., τ. 2 *Ἀναδρομαί και Ἀναδομήσεις*, Ἀθήναι, 1978, 525 σσ., τ. 3, *Βιώματα και ενεργήματα*, Ἀθήναι, 1984, 488 σσ.

6. «Ἡ Ἱστορία τῆς φιλοσοφίας ὡς ἱστορικὴ καὶ μεταἱστορικὴ ἐπιστήμη». Λόγος Ἐναρκτήριος ἐκφωνηθεὶς τὴν 19η Ἰανουαρίου 1966 ἐν τῇ Αἰθούσῃ Τελετῶν τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

7. *Ἡ Πορεία τοῦ Πνεύματος*, τ. 1, *Τὰ ὄντα*, Ἀθήναι: Ἑρμῆς, 1974, 300 σσ., τ. 2, *Αἱ ἰδέαι*, Ἀθήναι: Ἑρμῆς, 1975, 326 σσ., τ. 3, *Αἱ Ἀξίαι*, Ἀθήναι, 1977, 327 σσ.

στο πλαίσιο του φιλοσοφικού σκέπτεσθαι, αλλά και σε μία νέα θεώρηση των γνωστικών λειτουργιών στις οποίες αποδίδει το χαρακτηριστικό ενός δημιουργικού δυναμισμού. Στον τρίτο, τέλος, τόμο επιχειρεί έναν εξαιρετικά ενδιαφέροντα πολυδιάστατο φωτισμό των αξιών. «Αί αξία», παρατηρεί, «είναι δημιουργήματα του ανθρώπου που έπιζητεί, ένιστε δέ και έπιτυγχάνει, δι' αυτών, όχι τόσον δικαίωσιν, όσον φωτισμόν τής ίδιας αυτου ύπαρξεως, ως αυταξίας»⁸. Στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο ορισμός του ανθρώπου ως αυταξίας. Η θέση του αυτή απορρέει, τόσο από τη φιλοσοφία των αξιών, όσο και από μία γενικότερη θεώρηση του ανθρώπου στη διττή του σχέση με τον αντικειμενικό κόσμο και την ανθρωπότητα, θεωρημένη ως συνολική συνείδηση και λίκνο μιας ατελευτέτης δημιουργικής προσπάθειας του Είδους.

Η συνέχεια της πνευματικής παραγωγής του τιμώμενου στα επόμενα χρόνια, από τη δεκαετία του '70 έως σήμερα, είναι τόσο πλούσια, ώστε θα ήταν αδύνατο να τη συμπεριλάβω ολόκληρη στο πλαίσιο της παρούσας ομιλίας μου. Εκείνο όμως που θα ήθελα να εξάρω ιδιαίτερα είναι το γεγονός, ότι η συγγραφική δραστηριότητα του Ευάγγελου Μουτσόπουλου στα χρόνια που ακολούθησαν την δεκαετία του '70 συνεχίζεται με έναν αμείωτο ρυθμό και μια θαυμαστή πνευματική παραγωγή που φθάνει έως τις ημέρες μας με το βιβλίο του, *Η αισθητική της Ηθικής* δημοσιευμένο πολύ πρόσφατα. Θα περιορισθώ, λοιπόν, να παρουσιάσω με έναν τρόπο συνοπτικό τις βασικές έννοιες που αποτελούν, κατά τη γνώμη μου, τη σπονδυλική στήλη του τόσο πλούσιου και πολυσχιδούς έργου του.

Στην προσπάθειά μου αυτή θεωρώ, ότι θα πρέπει να ξεκινήσω από την έννοια του καιρού, εφόσον άλλωστε για τη φιλοσοφία του αυτή έχει αναγνωρισθεί ο Ευάγγελος Μουτσόπουλος διεθνώς ως ο «φιλόσοφος της καιρικότητας». Με συγκίνηση, μάλιστα, μπορώ να πω, ότι έχω ακόμη την εικόνα του, όταν μας ανέλυε την έννοια του «καιρού» στα μαθήματα της φιλοσοφίας, στο Κεντρικό Αμφιθέατρο της Φιλοσοφικής Σχολής με τη βροντερή φωνή του και τον σύνθετο προφορικό του λόγο, απόρροια της βαθιάς και σύνθετης φιλοσοφικής του σκέψης.

Κεντρική ιδέα, λοιπόν, πάνω στην οποία οικοδομείται όλο το φιλοσοφικό σύστημα του Ευάγγελου Μουτσόπουλου είναι η έννοια του καιρού, την οποία αναλύει με μία απaráμιλη φιλοσοφική βαθύνοια στο βιβλίο του, *Η Φιλοσοφία της καιρικότητας*⁹, αλλά και σε έναν μεγάλο αριθμό μελετών, όπως λ.χ. η

8. Αυτόθι, σ. 304.

9. *Φιλοσοφία της καιρικότητας* (Αθήναι: Εκδόσεις Καρδαμίτσα, 1984), 232 σσ.

πρωτότυπη και εμπνευσμένη μελέτη του, δημοσιευμένη ήδη στα 1962, με τον τίτλο, «Χρονικά και 'καιρικά' κατηγορίες»¹⁰. Οι έννοιες του καιρού και της καιρικότητας, όπως θα φανεί στη συνέχεια, συνδέονται άμεσα στη φιλοσοφία του Ευάγγελου Μουτσόπουλου με τη δραστηριότητα της συνειδήσεως, την οποία προσδιορίζει απέναντι στην πραγματικότητα.

Έτσι, στο σύνολο του φιλοσοφικού του συστήματος μπορεί να ξεχωρίσει κανείς δύο βασικά θέματα: Το ένα είναι η δημιουργική δραστηριότητα της ανθρώπινης συνείδησης, το άλλο, η αξιακή παρουσία της ανθρώπινης πραγματικότητας μέσα στον κόσμο.

Κανονικώς, οι δύο αυτοί παράγοντες: η ανθρώπινη παρουσία και η ανθρώπινη συνείδηση, είναι αδιαχώριστοι ό ένας από τόν άλλο, αφού κανένας τους δέν νοείται δίχως τὸ συμπλήρωμά του, τὸ ὁποῖον ἐπιτρέπει νὰ συλλάβωμε τὸ ἰδιαίτερο νόημα ἑκατέρου.¹¹

Τα δύο αυτά θέματα συνδέονται άμεσα και οργανικά με τους υπόλοιπους κύριους άξονες που διατρέχουν ὄλο το έργο του: Τις έννοιες (α) του καιρού, (β) των αισθητικῶν κατηγοριῶν, (γ) των αξιῶν και (δ) της συνειδήσεως. Ὅλα αυτά αποτελούν τους δομικούς λίθους από τους οποίους οικοδομούνται οι φιλοσοφικοί τομείς με τους οποίους ασχολήθηκε ἰδιαίτερα. Θα ξεκινήσω από τὸ θεμέλιο ὄλων αὐτῶν, τὸ ὁποῖο εἶναι ἡ συνείδηση:

Συνείδηση δηλαδή τῆς ὑπάρξεως, ἀλλὰ καὶ τοῦ κόσμου, ἡ ἀνθρώπινη συνείδηση, συγκροτεῖται ὡς δυναμικὸ ἀπαύγασμα τῆς πραγματικότητας τῆς ὑπάρξεως καὶ ὡς ὄργανο διὰ τοῦ ὁποῖου ἡ ὑπαρξη προεκτείνεται στὸν κόσμο, με τὸ νὰ προβάλλεται σ' αὐτόν. Ἡ καί, ἀντιστρόφως, με τὸ νὰ προεκτείνει ἡ ἴδια ἑκείνον.

Σύμφωνα με τον ὀρισμὸ αὐτὸν της συνειδήσεως,

ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος, ὡς ὄντὸς μοναδική, μεμονωμένη ἢ καὶ συλλογική, εἶναι δυνατὸν ν' ἀποτελέσει ἀντικείμενο ἀξιολογήσεως τοῦ ἑαυτοῦ του, ὄχι ἀπλῶς ὡς ἑνὸς εἶναι, ἀλλὰ ὡς ἑνὸς πλεον-εἶναι.¹²

Εδώ ακριβῶς εισέρχεται ἡ ἐπόμενη ενδιαφέρουσα έννοια της προθετικότητας της συνείδησης: Η συνείδηση, ἐξηγεί ο Ευάγγελος Μουτσόπουλος,

δέν ἔχει λόγον ὑπάρξεως ἂν δέν εἶναι συνείδηση ὄχι τινός, ὅπως ἤθελε ὁ Husserl, ἀλλὰ συνείδηση πρὸς τι... Ἀπὸ τὴν σκοπιὰν αὐτὴν,

συνεχίζει,

10. Χρονικά και 'Καιρικά Κατηγορίες', Επιστ. Επετ. Φιλοσ. Σχολῆς Πανεπιστημίου Αθηνῶν, 1962, σσ. 412-436.

11. «Καιρὸς καὶ Ἱστορία», Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνῶν. Ἑκτακτος Συνεδρία της 4ης Δεκεμβρίου 1984 (Ομιλία του Ακαδημαϊκοῦ Ευάγγελου Μουτσόπουλου κατὰ τὴν ἐπίσημη υποδοχή του στην Ακαδημία Αθηνῶν μετὰ τὴν ἐκλογή του στην Ἑδρα της Φιλοσοφίας), σελ. 534.

12. Αὐτόθι, 543.

ή παθητικότητας της συνειδήσεως, την όποιαν συνεπάγεται ή χουσερλιανής εμπνεύσεως έννοια της προθετικότητας υποκαθίσταται εδώ από μίαν ένεργητικότητα που καθιστά την συνείδηση πηγή δραστηριότητας και δημιουργίας για την ύπαρξη.¹³

Οδηγούμαστε έτσι στην έννοια του καιρού και στη φιλοσοφία της καιρικότητας: Καιρός και καιρικότητας είναι δύο έννοιες που συνδέονται στενά μεταξύ τους και προσδιορίζουν τη δραστηριότητα της συνειδήσεως απέναντι στον εαυτό της και απέναντι στην πραγματικότητα. Οι δύο αυτές έννοιες είναι δυνατόν να προσδιορισθούν χάρη στις επιρρηματικές κατηγορίες του «οὔπω» και του «οὐκέτι», που δηλώνουν μια δυναμική προθετικότητα της συνειδήσεως, προθετικότητα που εκφράζει τη μέθεξη της ύπαρξής μας στον κόσμο. Με τον τρόπο αυτό, ο κόσμος γίνεται το υποκείμενο της αναδόμησης από την ίδια τη συνείδηση. Η συνείδηση πάλι, καθώς ερμηνεύει και αξιολογεί τον κόσμο, εντάσσεται ευχερέστερα σ' αυτόν.

Η ενέργεια αυτή της συνειδήσεως, αν νοηθεί ως κάτι που δρα μέσα στον χρόνο, δηλαδή ως κάτι που επεμβαίνει στη δομή του χρόνου για να επιβάλει και σ' αυτόν μία αναδόμηση, «τότε το τρίσημο στατικό κατηγοριακό σύστημα: παρελθόν-παρόν-μέλλον υποκαθίσταται από ένα δίσημο δυναμικό σύστημα: οὔπω-οὐκέτι». Το οὔπω αφορά σ' ό,τι δεν έχει ακόμη συντελεσθεί, ενώ το οὐκέτι σε ό,τι είναι αμετάκλητα τετελεσμένο. Στο πλαίσιο αυτό του δυναμικού συστήματος διανοούμαστε και, κυρίως, με τη βοήθειά του, ενεργούμε. Ανάμεσα, τώρα, σ' αυτό το οὔπω και οὐκέτι υπάρχει μία ζώνη, στην οποία η συνείδηση προσηλώνει κάθε φορά τον βίο της σχεδόν κατ' αποκλειστικότητα. Αυτή η ζώνη είναι ο καιρός.

Σε τι διαφέρει ο καιρός από τον χρόνο; Αυτό είναι ένα κρίσιμο σημείο: Σε αντίθεση προς τον χρόνο, ο οποίος είναι μία έννοια, ο καιρός είναι μια πραγματικότητα την οποία η συνείδηση διαμορφώνει και επιβάλλει. «Με άριστοτελικά κριτήρια», σημειώνει ο Ευάγγελος Μουτσόπουλος, «είναι δυνατόν να λεχθεί, ότι ο καιρός είναι ή μετάβαση μίας αντικειμενικής καταστάσεως προσφόρου για την κάρπωσή της από την συνείδηση, από ένα δύναμι είναι σ' ένα ένεργεια είναι». Από την άποψη αυτή μπορούμε να πούμε, ότι «ό καιρός είναι αποτέλεσμα μίας ελεύθερης στρατεύσεως της συνειδήσεως σ' ό,τι κάθε φορά ή ίδια θέτει ως αντικείμενο της δραστηριότητός της».¹⁴ Εδώ ακριβώς συντελείται το πάντρεμα της καιρικότητας της συνειδήσεως με την προθετικότητα της, η οποία εκδηλώνεται αυθεντικά με αυτόν ακριβώς τον τρόπο.¹⁵

13. Αυτόθι, 535.

14. Αυτόθι, 539.

15. «Η διαδικασία της επικαιροποίησης αρχίζει ευθύς ως ή συνείδηση έγκατασταθή σ' ένα τμήμα του διηγουμένου ή του προς διάνυσιν χρόνου, τὸ όποιο δεν ανήκει όργανικά στο βιούμενο παρόν, αλλά τὸ όποιο, με τὸ άλμα αυτό της συνειδήσεως, μετατρέπεται άμέσως σὲ παρόν» (σ. 539).

Ας δούμε τώρα, πώς οι έννοιες αυτές συνδέονται οργανικά με διάφορους βασικούς τομείς του έργου του Ευάγγελου Μουτσόπουλου.

Θα ξεκινήσω από την Φιλοσοφία της Τέχνης, η οποία εκτίθεται στο βιβλίο του *Αίσθητικάί Κατηγορίαι*¹⁶ αλλά και σε πολυάριθμες άλλες δημοσιεύσεις. Εδώ θα πρέπει κατ' αρχήν να επισημάνω κάτι το οποίο έχει την κοινή αναγνώριση, ότι στην Φιλοσοφία της Τέχνης ο τιμώμενος έδωσε ένα ανανεωμένο και γνήσια φιλοσοφικό περιεχόμενο. Ας μην ξεχνούμε τη βαθιά και αυθεντική του σχέση με τη μουσική, η οποία του προσέφερε το μέσον, όπως δηλώνει ο ίδιος, για να προβεί στη θεώρηση του αισθητικού όντος έχοντας ως βασικό του πρωτογενές υλικό τα προβλήματα που αναδύθηκαν μπροστά του κατά τη διαδικασία της μουσικής σύνθεσης. Επέτυχε, έτσι, να συνδέσει με μια σχέση βαθιά και ουσιαστική τη μουσική με την φιλοσοφία και πάνω ακριβώς σ' αυτή τη σχέση έχτισε τη θεωρία του για την τέχνη.

Εκείνο που χαρακτηρίζει την Φιλοσοφία της Τέχνης του Ευάγγελου Μουτσόπουλου είναι η πεποίθησή του, ότι αυτή αποτελεί μία δημιουργία που «οδηγεί σε νέα όντα μοναδικά και θαυμαστά, μέσω των οποίων ο καλλιτέχνης ενσωματώνεται σ' ένα σύμπαν νέων μορφών».

Εδώ υπεισέρχεται και πάλι η έννοια της προθετικότητας της συνειδήσεως, η οποία προσεγγίζει την μπερζονική έννοια της αποτελεσματικής τάσης της συνείδησης προς έναν σκοπό. Η προθετικότητα της συνείδησης αποβλέπει στη μεταμόρφωση του είναι «έμπλουτισμένου ξσωθεν και έξωθεν», στη δημιουργία ενός «είναι έντατικοποιημένου».

Έχει ενδιαφέρον να παρατηρήσουμε εδώ, ότι όπως βλέπει την προθετικότητα της συνειδήσεως ως μία έννοια δυναμική, έτσι ακριβώς προσεγγίζει ο Ευάγγελος Μουτσόπουλος και τις ηδονές. Οι ηδονές αποτελούν «συνειδητές εκδηλώσεις κάποιας παρουσίας που ανταποκρίνεται σε διαθεσιμότητα της ύπαρξης» και, κατά συνέπεια, σε συνάρτηση με το αίσθημα της ελευθερίας. Προστίθεται, λοιπόν, εδώ και ένα ακόμη στοιχείο, αυτό της ελευθερίας, το οποίο συμπληρώνεται στη συνέχεια με την ανάδειξη της έννοιας της αισθητικής αλήθειας.

Δίπλα στην έννοια της ελευθερίας έρχεται να φωτίσει ο Ευάγγελος Μουτσόπουλος, με έναν ιδιαίτερα ενδιαφέροντα τρόπο, τη σχέση Τέχνης και αισθητικής αλήθειας. Η μεν τέχνη προσδιορίζεται ως δυνατότητα έκφρασης ενός κόσμου πλουσιότερου από εκείνον που εκφράζει ο επιστημονικός στοχασμός, η δε αισθητική αλήθεια συνδέεται άμεσα με τις έννοιες του «οὐπῶ» και

16. *Αί Αίσθητικάί Κατηγορίαι. Είσαγωγή εις μίαν αξιολογίαν τοῦ αἰσθητικοῦ ἀντικειμένου*, ἔνθ. ἄν.

«ούκέτι», τη στιγμή δηλαδή πριν από την οποία τίποτε δεν είναι ακόμη και μετά την οποία τίποτε δεν είναι πια. Έτσι, οι έννοιες της Αλήθειας και της Έλευθερίας συνθέτουν αυτό που ο ίδιος ονομάζει «έαυτονομία» του έργου τέχνης.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι στον κατάλογο των αισθητικών αξιών προσθέτει ο τιμώμενος και μία ακόμη έννοια, αυτή του ήθους, την οποία συγκαταλέγει μεταξύ των κύριων παραγόντων ποιοτικού προσδιορισμού της αισθητικής μορφής.

Στο πλαίσιο αυτό προβάλλει ακόμη στη σκέψη του Ευάγγελου Μουτσόπουλου η έννοια της ελευθερίας της καλλιτεχνικής έκφρασης, η οποία ωστόσο υπερασπίζεται την τέχνη από τον ευτελισμό της ελευθεριότητας σε όλους του τομείς.

Είναι σαφές, λοιπόν, ότι στο φιλοσοφικό σύστημα του τιμώμενου το θέμα των αξιών αποτελεί ουσιαστικό παράγοντα της όλης ανάλυσης της τέχνης:

Το έργο της τέχνης απολαμβάνει την ιδιότητα μιας αξίας, που, αφού εξαντικειμενισθεί, ακτινοβολεί προς την κατεύθυνση των συνειδήσεων, μεταδίδει τον δυναμισμό του, φορέα ολόκληρης δέσμης αξιών δυναμένων να γίνουν ατομικές, χάρις στις οποίες ενεργεί σε όσους το θεώνται.¹⁷

Το θέμα των αισθητικών αξιών συμπληρώνεται από μία διευρυμένη Αξιολογία, στο πλαίσιο της οποίας ο Ευάγγελος Μουτσόπουλος ορίζει τις νοητικές κατηγορίες ως «φορείς δια των οποίων... εκφράζεται η προθετικότητα της συνειδήσεως, σε επίπεδο όχι μόνον γνωσιολογικό, αλλά, κατ' επέκτασιν, και ηθικό και αισθητικό»¹⁸. Γιατί η συνείδηση από την ίδια της τη φύση είναι προθετικότητα (ή αποβλεπτικότητα), δηλαδή δυναμικό άνοιγμα προς κάτι πέρα από τον εαυτό της, για να αντιληφθεί, για να φαντασθεί, για να προβεί σε ηθικές ή σε αισθητικές αξιολογήσεις. Οι αισθητικές κατηγορίες αποτελούν λοιπόν νοητικές κατηγορίες, μπορούν όμως να δηλώνουν επίσης θυμικές διαθέσεις, ενώ παράλληλα βρίσκουν το στήριγμά τους στα ίδια τα αισθητικά αντικείμενα.

Με πολυάριθμες αναφορές σε φιλοσόφους, στοχαστές, ιδέες και θεωρίες, που αντλεί από το πλούσιο οπλοστάσιο των θαυμαστών γνώσεών του γύρω από το αντικείμενο, οικοδομεί μια δυναμική προσέγγιση της τέχνης, η οποία συμβάλλει ουσιαστικά στην προώθηση του φιλοσοφικού στοχασμού

17. *Poïésis et techè. Idées pour une philosophie de l'art*, 3 τομ. 1. *L'excellence de plus-être*, 220 σσ., 2. *Instauration et vibration*, 240 σσ., 3. *Évocations et résurgences*, 284 σσ., (Montréal: Montmorency, 1994), σσ. 237.

18. *Οι αισθητικές κατηγορίες*, ξνθ. αν., σ. 11.

όσον αφορά στη δημιουργία ενός έργου, στη λειτουργία του, καθώς και στη μέθεξή μας σ' αυτό. Κύριο χαρακτηριστικό όλης αυτής της πορείας είναι, ότι συντελείται μια εκ των ένδον προσέγγιση, εφόσον εκείνο που αποτελεί κατά τον Ευάγγελο Μουτσόπουλο τον κύριο πόλο αναφοράς της τέχνης είναι η προθετικότητα της συνειδήσεως και ο βιωματικός της πλούτος, όπως αυτός εξαντικειμενίζεται στα έργα τέχνης κατά τη διαδικασία της δημιουργίας τους, αλλά και όπως ενεργοποιείται κατά τη διαδικασία της πρόσληψής τους εκ μέρους του θεατή ή του ακροατή.

Ο τρόπος, λοιπόν, με τον οποίο αναλύει τις αξίες ο Ε. Μουτσόπουλος, φέρει τη σφραγίδα, τόσο του βαθύ γνώστη στο χώρο της μετα-ηθικής, όσο και του πρωτότυπου και αυτόνομου φιλοσόφου/στοχαστή. Οι αξίες για τον τιμώμενο δημιουργούνται μέσα στη συνείδηση, δια μέσου της οποίας συγκροτούν έναν ξεχωριστό νοητό κόσμο.¹⁹ Με τον τρόπο αυτό η ίδια η συνείδηση αναδεικνύεται σε αυτοτελή αξία, η οποία συνδέει όλες τις άλλες αξίες.²⁰ Όταν περάσουμε, έτσι, στο επίπεδο εξαντικειμενίσεως των αξιών, αυτές αναδεικνύονται σε δυναμικές αποκρυσταλλώσεις στα επίπεδα της γλώσσας, της επιστήμης, της τέχνης, της πράξης, και της ιστορίας.²¹

Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει εδώ η αντίληψη που προβάλλει μέσα από το έργο του Ε. Μουτσόπουλου για την ενότητα του ανθρώπου και του κόσμου, της κοινωνίας και των αξιών, της πραγματικότητας και της δημιουργικότητας. Εκείνο που τονίζεται ιδιαίτερα είναι η θέση του ανθρώπου μέσα στον κόσμο ως αξίας καθ' εαυτήν, κάτι το οποίο συμβάλλει στη δημιουργία αισθήματος εμπιστοσύνης του ανθρώπινου όντος στη δημιουργία του και στη μοίρα του. Η αντίληψή του αυτή για τη μοίρα του ανθρώπου ως ατόμου συνδυάζεται με την εξίσου ενδιαφέρουσα θεώρησή του για την Ιστορία της Φιλοσοφίας, την οποία αντιλαμβάνεται «ως ιστορία τών περιπετειών τής ανθρωπίνης συνειδήσεως κατά τόν άνα τούς αιώνας άγώνα της νά συλλάβη έαυτήν».

Κλείνοντας, θα ήταν παράλειψη, αν δεν αναφερόμουν, έστω και επιγραμματικά, στην πλούσια και γόνιμη προσπάθεια του τιμώμενου να δημιουργήσει ένα φυτώριο νέων επιστημόνων που εργάστηκαν επάξια για την οικοδόμηση ενός συλλογικού έργου με πολλές πτυχές. Μεταξύ άλλων, ίδρυσε την

19. Η πορεία του πνεύματος-Αί αξίαι., ένθ. αν., σ. 64.

20. Αυτόθι, σ. 62.

21. Αυτόθι, σσ. 303-304.

Ελληνική Εταιρεία Φιλοσοφικών Μελετών, δημιούργησε (1966) το *Corpus Philosophorum Graecorum Recentiorum* (CPGR), το οποίο ενέταξε στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του υπό την προεδρία του Ιδρύματος Ερεύνης και Εκδόσεων Νεοελληνικής Φιλοσοφίας (1975), ίδρυσε και διευθύνει από τριακονταετίας και πλέον το διεθνές φιλοσοφικό περιοδικό *Διοτίμα*, ενώ η Ακαδημία Αθηνών του ανέθεσε (1984) την εποπτεία του περιοδικού *Φιλοσοφία*, το οποίο λειτουργεί ως *Επετηρίδα του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Φιλοσοφίας της Ακαδημίας Αθηνών*.

Για όλους αυτούς τους λόγους το Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής αποφάσισε ομόφωνα να απονεμίσει τον τίτλο του Επίτιμου Διδάκτορος της Φιλοσοφίας στον Ακαδημαϊκό Ευάγγελο Μουτσόπουλο.

Τιμούμε, λοιπόν, σήμερα έναν κορυφαίο εκπρόσωπο της Ελληνικής φιλοσοφικής διανόησης του καιρού μας, που πλούτισε με το πολυσχιδές και εκπληκτικά πλούσιο και πρωτότυπο έργο του, προϊόν συνεπούς και γόνιμης προσφοράς μισού και πλέον αιώνα, την Φιλοσοφία.

Τιμούμε τον Πανεπιστημιακό δάσκαλο με την πληθωρική φύση που γαλούχησε γενιές μαθητών επί μισόν αιώνα.

Τιμούμε τον φιλόσοφο και εμβριθέστατο επιστήμονα, με την ακαταμάχητη δύναμη και την αξιοζήλευτη εργατικότητα, το ανήσυχο και δημιουργικό πνεύμα.

Τιμούμε τον διανοητή που τίμησε την Φιλοσοφία, τόσο στη χώρα μας όσο και διεθνώς, και δέχθηκε πολυάριθμες και ποικίλες διακρίσεις, μεταξύ των οποίων επίτιμες διδακτορίες από Ελληνικά και ξένα Πανεπιστήμια, Έδρες σε εθνικές και διεθνείς Ακαδημίες, βραβεία και παράσημα.

Κύριε Καθηγητά μου, σεβαστέ και αγαπημένε μου δάσκαλε, σου εύχομαι από βάθους καρδιάς κάθε προσωπική ευτυχία και μακροήμερευση για να συνεχίζεις με το ίδιο εφηβικό σφρίγγος και τον ίδιο νεανικό ζήλο το αξιοθαύμαστο έργο σου, έχοντας πάντα στο πλευρό σου την αγαπημένη σου σύζυγο.

Σας ευχαριστώ.